

Govor predsjednika Mesića na 11. sjednici Igmanske inicijative u Sarajevu

Dragi prijatelji iz Igmanske inicijative,

Gospodine članu Predsjedništva Bosne i Hercegovine,

Gospodine predsjedniče Srbije i Crne Gore,

Gijenjeni gosti i uzvanici, gospođe i gospodo,

U pravom trenutku postavili ste na dnevni red pravu temu: Dayton – deset godina poslije. Tema je to koja zanima, koja mora zanimati ne samo ljude u Bosni i Hercegovini, nego i u susjednim zemljama i u široj regiji, a – naravno – ona s razlogom privlači i pozornost međunarodne zajednice. Kao predsjednik Republike Hrvatske, zemlje – susjeda, imam svakako što reći o navedenoj temi, ali u isto vrijeme moram se čuvati iskušenja da kažem bilo što, što bi se moglo tumačiti kao mješanje u unutarnje stvari druge suverene države. Zato ćete, nadam se, razumjeti i prihvatiti možda malo neobičan pristup za koji sam se opredijelio.

Govorit ću naime konkretno o onome što je bilo, a načelan pristup rezervirao sam za glasno razmišljanje o tome što bi i kako moglo i trebalo biti.

Reći ću, dakle, najprije što se u Bosni i Hercegovini dogodilo prije deset godina, a potom ću s vama podijeliti svoja razmišljanja o mogućem ustroju zemlje, bilo koje zemlje, čije stanovništvo čine pripadnici više konstitutivnih naroda i koja traži način kako da, poslije rata i unutarnjih sukoba, nađe put što bi je iz svojevrsnog međunarodnog protektorata doveo do pune i istinske samostalnosti – u miru i stabilnosti.

Daytonski sporazum postignut prije punog desetljeća bio je rezultat prilika u kojima je ostvaren, ali i odraz odnosa snaga na terenu, te stupnja utjecaja i zainteresiranosti pojedinih ključnih čimbenika svjetske scene.

Bio je kompromis, pa već i stoga nije bio idealno rješenje, ali jest bio – naglašavam: u tadašnjim prilikama – jedino moguće rješenje. Njegovi arhitekti imali su na umu prije svega da prekinu rat u Bosni i Hercegovini i u tome je kontekstu Daytonski sporazum doista puni uspjeh. On je prekinuo rat.

S druge strane, Dayton je položio temelje za ono što je u međuvremenu postalo poznato kao Daytonski ustroj Bosne i Hercegovine, a što se – nažalost – nije pokazalo dovoljnom osnovom za uspostavljanje čvrstog mira i trajne stabilnosti. A to je opet posljedica činjenice da je Dayton, da bi uspostavio mir, naprosto priznao i prihvatio neke posljedice rata, da je neke od ratom ostvarenih ciljeva pretvorio u činjenice svakodnevnog života. Tako smo došli do jedinstvene situacije u kojoj ključni protagonisti agresivnog rata u BiH sjede u Haagu, bivaju osuđeni pred Haškim sudom, dok ovdje, na terenu, iz dana u dan živi i preživljava ono što je ostvareno ratom zbog kojega odgovaraju.

No, rekao sam već: Daytonski je sporazum bio kompromis, bio je odraz odnosa snaga među ključnim igračima, te pokazatelj volje međunarodnih čimbenika da se dublje angažiraju u razrješavanju ratnoga sukoba što ga mnogi od njih nisu razumjeli, barem ne na vrijeme, da bi spriječili njegovo širenje.

Dayton je imao viziju prekidanja rata, ali nije imao viziju uspostavljanja trajnog mira i stabilnosti i to je njegova najveća slabost. Naime, ono što ima privid vizije budućeg razvoja, počivalo je na prihvaćanju ratnih prisizanja, odnosno gubitaka, a time i na staklenim nogama.

Upitajmo se: kakve su u današnjim prilikama, sada, šanse da Bosna i Hercegovina krene putem unutarnje stabilnosti, ukoliko se međunarodna zajednica, pri čemu mislim i na vojne snage, povuče? Bojim se da svi znamo odgovor na to pitanje i da stoga nikome ni ovdje, a ni u regiji, ne pada na pamet da traži povlačenje stranih vojnika iz Bosne i Hercegovine. No, može li to biti budućnost ove zemlje? Siguran sam da ne može. Stoga danas, deset godine poslije Daytonu treba smoci snage i poštenja i priznati: Daytonski sporazum, takav kakav jest, dao je svoje.

Sada treba ići dalje. Ne, nemojte me pogrešno shvatiti. Ja ne govorim o odbacivanju Daytonu. On je osnova i on to mora ostati, jer njime je, podsjećam još jednom, prekinut rat. Ali, danas Daytonu treba nadograđivati, treba ga prilagođivati zahtjevima trenutka i razdoblja što je pred nama. Ako je prije deset godina zahtjev trenutka bio da se prekine rat, onda je aktualni zahtjev trenutka da se postave temelji stabilne, istinski demokratske Bosne i Hercegovine koja će preuzeti svoju ulogu u pretvaranju jugoistočne Europe u područje mira i sigurnosti i koja će imati legitimitet za ostvarivanje svoje želje da postane članicom Europske unije. Toliko – konkretno, a možda je već i to bilo malo previše. Ipak, mislim da imam dužnost otvoreno govoriti, upravo kao predsjednik zemlje – susjeda, ali i kao predsjednik zemlje u kojoj žive Hrvati. Dodatno, smatram da imam ne samo pravo, nego i dužnost otvoreno govoriti kao političar koji je svojedobno, upravo zbog politike svoje zemlje prema Bosni i Hercegovini, napustio pozicije u vlasti i prešao u oporbu. Bio sam tada za jedinstvenu, suverenu državu Bosnu i Hercegovinu, za takvu Bosnu i Hercegovinu sam i danas.

A sada da postavimo stvari u okviru teoretskog razmatranja. Pozabavimo se zemljom, svejedno kako se zove i gdje je, koju čine tri konstitutivna naroda. Riječ je, dakle, ne o manjinama, nego o autohtonom stanovništvu, o narodima koji imaju svojstvo konstitutivnosti na cijelom državnom području, mada je ono trenutno podijeljeno na nacionalno-etničkoj osnovi. Ta je zemlja prošla kroz unutrašnji rat koji je bio potican i potpomognut izvana, iz dviju susjednih zemalja, ali i iz svijeta.

U ratu provedena su prisilna pomicanja stanovništva, stvarane su umjetne gotovo jednonacionalne teritorijalne cjeline i u trenutku prekidanja rata, a taj je prekid nametnula međunarodna zajednica, od tih su cjelina stvoreni tzv. entiteti kojima su u prvome trenutku dane takve ovlasti i takav status da su se ponašali kao države u državi. Unutarnji mir i stabilnost održavaju u toj zemlji strane vojne postrojbe, ovlasti centralnih organa i institucija male su, a kao vrhovni arbitar u praktično svakoj se situaciji može pojaviti i pojavljuje se Visoki predstavnik međunarodne zajednice koji, objektivno gledano, ima status protektora, da ne upotrijebim neki jači izraz.

I tako ta zemlja živi iz godine u godinu. Polako, gotovo stidljivo, počinju se provoditi određene unutarnje reforme, odumire koncept triju vojski u jednoj državi, uspostavlja se, odnosno nastoji se uspostaviti nadzor nad financijskim sredstvima koja dolaze izvana, uključujući i iz susjednih zemalja, stvaraju se jedinstvena carina i policija. Ali, postoji međunarodni ugovor koji je realitete ostvarene ratom priznao kao činjenice i on sve više postaje zaprekom za bilo kakve dublje reforme. Što dalje?

Čini mi se da u situaciji kada takva zemlja ne samo da nastoji, nego mora prevladati duboku podjelu, uključujući onu izazvanu ratom, izlaz nije ni u kakvim novim podjelama, najmanje u podjelama na nacionalnoj osnovi. Mislim da bi u prvome redu trebalo forsirati što je više moguće povratak izbjeglih i prognanih, i to ne bilo kamo, nego tamo gdje su živjeli prije rata. Na taj bi se način sastav državnog stanovništva izmijenio do te mjere da bi bilo kakve, pa čak i administrativne podjele, što bi počivale na nacionalno-etničkom ključu postale besmislene. Zapravo, za njih ne bi bilo nikakve osnove.

Ključ statusa pripadnika konstitutivnih naroda je u punoj ravnopravnosti i jednakopravnosti, ali ne u njihovoj getoizaciji.

Umjesto zatvaranja – potpuno otvaranje.

Drugim riječima, ja u takvoj državi rješenje vidim u uspostavljanju građanskog društva u kojemu je unutarnja organizacija države isključivo administrativne prirode i u kojoj nitko ne ostvaruje bilo kakva prava na osnovi nacionalne pripadnosti, nego isključivo na osnovi građanske ravnopravnosti. Ta ravnopravnost, naravno, uključuje i ono što bismo uvjetno mogli nazvati pravom na nacionalne posebnosti, kao što su upotreba vlastitog jezika i pisma.

U takvoj državi, da bi imala solidne osnove za stabilan životi razvoj, mora se radikalno raskrstiti s hipotekama prošlosti, pri čemu u prvome redu mislim da se mora smoci hrabrost, ponajprije unutar tri nacionalna kopusa, za suočavanje s istinom o nedavnoj prošlosti i da mora postojati politička volja da se počinitelje ratnih zločina kazni.

Ito sve počinitelje svih ratnih zločina, pri čemu nacionalnost ni počinitelja, ni žrtava ne smije igrati nikakvu ulogu. Kažnjava se zločin, odnosno zločinac.

Dalje, mora se forsirati klima naglašene tolerancije, treba suzbijati pokušaje zatvaranja i ne samo nuditi, nego upravo agresivno promovirati, s osloncem na mladu populaciju, modele suživota u različitosti. Dakle, govorim o potrebi jačanja - tako gdje još postoji, odnosno ponovnog uspostavljanja - tamo gdje je više nema, multikulturalnosti, multireligioznosti i multietičnosti.

Govorim o jedinstvu različitosti, o nečemu što je obilježje ujedinjene Europe u koju se naša zamišljena zemlja želi uključiti.

Napokon, kada je provedena unutarnja reorganizacija na naznačenim osnovama, valja dati potrebne ovlasti organima centralne države – parlamentu, predsjedniku i vladi, uz status lokalne uprave i samouprave primjeren europskim standardima. Oružane snage bit će isključivo defanzivno organizirane, granice će čuvati granična policija koja će biti pod ingerencijom centralne vlade, dok će policija na terenu biti u funkciji administrativnih jedinica na koje će zemlja biti podijeljena.

Našoj zamišljenoj zemlji treba pomoći na način daje se maksimalno integrira, kroz mrežu bilateralnih odnosa, političkih, gospodarskih i drugih - najprije u regiju u kojoj je smještena, a potom u ujedinjenu Europu. Moguće pojave radikalizma bilo koje boje i provenijencije treba suzbijati jačanjem demokratskih institucija i promicanjem ideje demokracije i, ponavljam još jednom, pune tolerancije u kojoj će svačija sloboda ići sve do granice preko koje bi ugrožavala slobodu drugoga.

Je li sve to moguće u uvjetima koje sam na početku naveo i uz postojanje međunarodnoga ugovora koji se, ma kako da je pozitivan bio u trenutku kada je sklopan, danas javlja u ulozi zapreke za poželjnu evoluciju?

Mislim da je moguće.

Treba, naravno, i dalje računati na podršku međunarodne zajednice, jer bez nje teško da bi se u našoj zamišljenoj zemlji u postojećim okolnostima išta moglo napraviti. Samo, sada ta podrška mora biti usmjerena ne na držanje postojećeg stanja u dubokoj zamrznutosti, nego njegovog evolutivnog mijenjanja.

Treba napraviti precizan redosljed događaja, ustanoviti red kojim će se postupno i sustavno provoditi dobro promišljene reforme, treba provesti kampanju – da je tako nazovem – prosvjećivanja koja će i posljednjem građaninu objasniti što se radi i zašto. I, napokon, treba jasno definirati krajnji cilj – jačanje i stabiliziranje vlastite države i njezin ulazak u Europsku uniju, uz precizno definiranje onoga što se time dobiva.

A poruka koja sve to mora pratiti je ova: ratom se ništa ne dobiva, niti se na rezultatima rata može graditi budućnost u miru, treba graditi državu koja će biti država svih svojih građana, otvorena prema susjedima, demokratska i tolerantna, državu s kojom će biti moguće ući u ujedinjenu Europu.

Eto, to su moja razmišljanja o mogućem razvojnom putu zamišljene države koja, priznajem, u mnogim točkama ima sličnosti s Bosnom i Hercegovinom. Bude li bilo tko smatrao da neke od mojih ideja mogu biti primjenjive i ovdje, u posve konkretnim prilikama i u ovoj konkretnoj državi, bit će mi drago. Iznio sam ih, budite uvjereni, kao iskreni prijatelj Bosne i Hercegovine, kao uvjereni pobornik njezinog održanja i jačanja i kao političar koji dobro zna da bez stabilne i demokratski organizirane Bosne i Hercegovine nema stabilnosti ni u regiji u kojoj živimo.

Hvala.